

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

5-2019

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

А.Йўлдашев Темурбек Казбеков – Германияда ўқиган андижонлик талаба	91
--	----

АДАБИЁТШУНОСЛИК

Ф.Орипжонова А.Ахматованинг ижодини ўрганишда метафорик ёндошув	95
З.Қобилова, Э. Қобилова Татабуда шакл ва мазмун	98
З.Ж.Пардаева Чингиз Айтматовнинг “Асрга татиғулик кун” романи метафорикасида бадиий тафаккур фалсафаси талқини	101
В.Аҳмедова Тарихий драмада Амир Темур образи	105
А.К.Абдурахмонов Адабиётда турна тимсолининг тасвирига доир	109
Г.Муҳаммаджонова Ўзбек ва жаҳон адабиётида мусаввир образи	112
О.Солиева Нишотий мухаммасларининг матний-қиёсий таҳлили (I қисм)	117

ТИЛШУНОСЛИК

Н.Муродова Инглиз, рус ва ўзбек тилларида энантиосемияни ўрганишнинг тарихий асослари	122
Н.Чиниқулов Оммавий коммуникацияда ахборот матнлари	127
М.Мамажонов Антропонимлар дискурс релеванти сифатида	130
Н.Т.Махмудова Айрим телекоммуникация терминларида ўз ва ўзлашган қатлам муносабати	133

ИЛМИЙ АХБОРОТ

Р.Х.Максудов Элнинг ардоқли шоири	137
А.Сабирдинов, Н.Мамадалиев Аскар Қосимов шеърининг маҳоратининг баъзи жиҳатлари тўғрисида	139
А.Турдиев Замонавий ўзбек адабиётида фольклоризм	141
Б.Қурбонова, З.Каримова Ўзбек ва қирғиз фразеологизмларининг семантик таҳлили	145
С.Усмонова Ўзбек ва инглиз маърифатпарварлик ҳаракатининг ижтимоий-фалсафий асослари	148
Ж.М.Отажанов Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларида рефлексив кўникмаларни ривожлантиришнинг шартлари	152
О.Хасанова Янги сўзларни ўқувчиларга ўргатишда мнемотехникадан фойдаланиш усуллари	156
Д.Қамбарова Мавзуни тақдим қилиш, талабаларга билим бериш ва назорат усуллари	160

ҚОНУН ВА ИЖРО

А.Ўринов “Фанлар подшоҳи” – Республика Президенти нигоҳида	163
--	-----

УДК: 42/48+741+543.41

ЎҚУВЧИЛАРГА ЯНГИ СЎЗЛАРНИ ЎРГАТИШДА МНЕМОТЕХНИКАДАН ФОЙДАЛАНИШ
УСУЛЛАРИСПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МНЕМОТЕХНИКИ В ОБУЧЕНИИ УЧЕНИКОВ НОВЫМ
СЛОВАМ

WAYS OF USING MNEMONICS IN TEACHING NEW VOCABULARY TO PUPILS

О.Хасанова

Аннотация

Мақолада янги сўзларни ўргатишда мнемотехникадан фойдаланиш усуллари таҳлил этилган. Қизиқарли ёзув шакллари, графемалар ва расмлар ёрдамида янги сўзларни ўргатиш йўллари келтирилган.

Аннотация

В статье проанализированы способы использования мнемотехники в обучении новым словам. Предлагаются способы обучения новым словам с помощью интересных типов шрифта, графем и рисунков.

Annotation

In the article were analyzed ways using mnemonics in teaching new vocabulary. Ways of teaching new vocabulary through interesting types of scripts, graphemes and pictures are given.

Таянч сўз ва иборалар: янги сўзлар, графема, расм, ёзув шакллари, мнемотехника, самара, тил ўрганувчи, визуаллаштириш.

Ключевые слова и выражения: новые слова, графема, рисунок, типы шрифта, мнемотехника, эффект, изучающий язык, визуализация.

Keywords and expressions: new vocabulary, grapheme, painting, mnemonics, effect, language learner, visualize.

Янги сўзларни ёд олиш тил ўрганишнинг асосларидан бири ҳисобланади. Чет тилини ўрганишнинг энг қулай усули – бу, – ўша тилда гаплашаётганлар билан яқин мулоқот ўрнатишдир. [1.23] Бундай мулоқот имкониятини ҳар доим ҳам топиш қийин. Зеро, янги сўзларни мнемотехника ёрдамида ҳам қизиқарли, ҳам самарали ўргатиш ва ўрганиш мумкин. Маълумотларни хотирада узоқ сақлаш учун уларни одатдагидек оддий усуллар билан ўрганиш биз истаган ижобий натижани бермайди. Демак, бу амалий жараёнга бироз креатив ёндашиш зарурати бор. Масалан, сўзларни қизиқарли шаклда ёзиш чет тилини ўрганиш жараёнини осонлаштириб, тил

ўрганувчиларга мотивация бериши мумкин. Бундай креатив сўзлар ўқитувчи томонидан ҳам, тил ўрганувчи томонидан ҳам тайёрланиши зарур. Лекин бундай сўзлар ҳозирда асосан ўқитувчи томонидан тайёрланади. Мазкур вазифани бажаришни тил ўрганувчиларга топшириш бу жараённи фаоллаштиришга олиб келади. Ўрганилиши режалаштирилган сўзларни рангли, жуда катта ёки жуда кичик шаклда ёзиш мумкин. Қуйида немис тилини чет тили сифатида ўргатувчи Сарвари Тунде немис тилидаги “соя” ва “ит” сўзлари учун қандай ёзувларни қўллаганини кўриш мумкин. [3.3]

Расм № 1.

Шунга ўхшаш ёзувлардан фойдаланган ҳолда йил фассларини ифодаловчи ёз ва қиш сўзлари учун тил ўрганувчилар томонидан тайёрланган сўзлар қуйидагича бўлиши мумкин:

Расм № 2

Сўздаги биргина белгиси бу сўзни ёз ва белгиси эса қиш фаслини билдиришини кўрсата олади. Тил ўрганувчи уни осонгина эслаб қолади. Қуйида эса ҳам расм, ҳам ҳарфдан фойдаланиш мумкинлигини кўрсатиш мумкин:

+ y =

Расм № 3

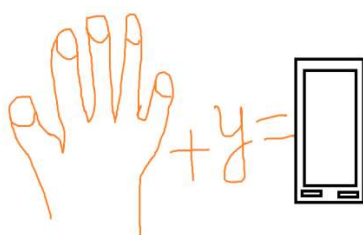
Ушбу расмга қараб, «қўл» сўзи ёрдамида қандай қилиб «қўл» телефони сўзи ясалганини кўриш мумкин, яъни **Hand (қўл) + y = Handy (қўл телефони)**. Агар расмларни тайёрлашда тил ўрганувчиларга чеклаш қўйилмаса, уларнинг ўнг мия фаолиятлари ҳам ишга тушади ва маълумотларни қабул қилиш жараёни самараси сезиларли даражада ошиб, тафаккури ўзгариб боради. Бу расмни тил ўрганувчи оддийгина қилиб қуйидагича тасвирлаши ҳам мумкин.

Расм № 5

Расмдан кўриниб турибдики, кўзойнақлар **бриллиантдан** ясалган ва беихтиёр **Brille** сўзини эсга солади. Бу расмга оид қизиқ бир ҳикоя ҳам ўйлаб топиб ўрганиш самарасини янада оширади. И.А.Сорокина шундай гапларни мисол қилиб келтиради. "... сизга жуда ҳам ажойиб совға қилишди. Кўзойнақ, оддий эмас, ҳатто олтин ҳам эмас, бриллиант. Кўзойнақ ойналарининг ўрнига 2 та каттакон бриллиант қўйилган."

Бундай расмлардан яна бир нечасини мисол қилиб келтириш мумкин. Масалан:

Расм № 4

Худди шунга ўхшаш креатив ёндашув рус педагоги И.А.Сорокинанинг дарсларида ҳам кузатилади. Унинг рус тилидаги сўз билан немис тилидаги сўзни боғлаб тайёрлаган тасвирлари диққатга сазовор. Масалан, унинг изланишларида **Brille/кўзойнақ** сўзи учун қуйидагича расм келтирилади: [4.]

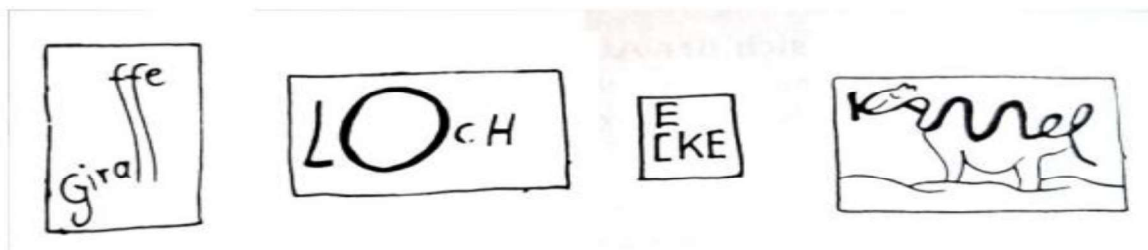

Расм № 6

Das Buch (бух) – китоб сўзи. Рус болалар „бух“ сўзини жуда яхши кўришади. “Бух!!! китоб йиқилди!” гапи ёрдамида бу сўзни эслаб қолиш жуда осон кечади. Бу гап бироз ахлоқона эшитилиши мумкин. Аммо бу муҳим эмас. Гаплар қанчалик фантастик бўлса, натижаси ҳам шунча яхши бўлади. Расмларни иложи борича рангли қилиш ҳам фойдадан холи эмас.

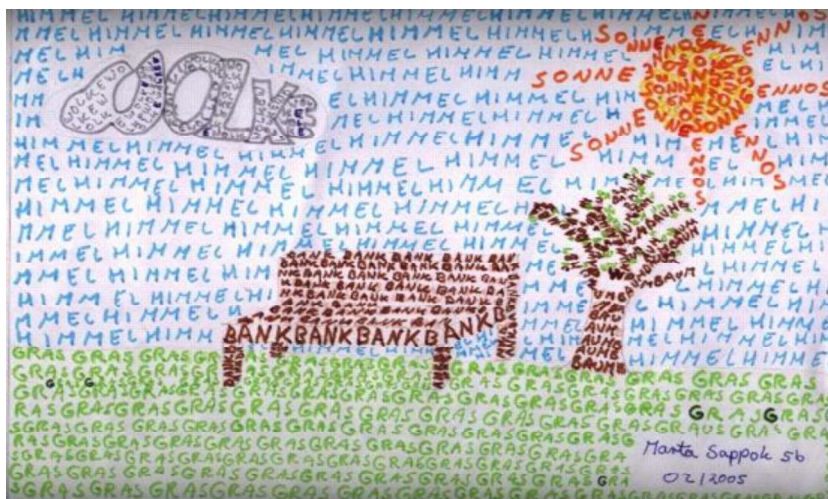
krank

Расм № 8

Бу графемали тасвирларга қараб, немис тилини билмаган инсон ҳам бу сўзларни тушуниши ва бир умр эсидан чиқармаслиги аниқ, дейиш мумкин.

Ҳар бир чет тили ўқитувчиси креатив ғояларга эга бўлиши лозим. Қуйидаги тасвир ҳам немис тили ўқитувчилари кенгашида тақдим этилган: [5.]

Расм № 9

Бу тасвирдан конкрет сўзларни визуаллаштириш жараёнида фойдаланиш мумкин. Ҳар бир сўз тасвирланаётган сўзнинг маъносига мос ранг билан ёзилиши ҳам катта аҳамият касб этади. Айнан ушбу тасвирдан кўриш мумкинки, Gras/майса яшил рангда, Wolke/булут қора рангда, Sonne/қуёш оловранг ёрдамида ёзилган.

Қуйидаги тасвир ва ёзув ҳам жуда қизиқарли қилиб тайёрланган:

Расм № 7

Бу расмда кўриниб турганидек, рус тилидаги **кран** сўзи немис тилидаги **krank** сўзи билан ажойиб тарзда боғланган. Унинг учун тайёрланган ҳикояча эса қуйидагича: сиз қураётган уй учун ишлаётган кран касал. У тузалиб ишни давом эттириши учун дори беряспиз. Бу ҳолатни тасаввур қилиш ёрдамида **krank** сўзи шу заҳотиёқ хотирада узоқ муддатга сақланиб қолади.

Ҳ.Шпербер ҳам сўзларнинг ёдда яхши сақланиши учун турли усулларни қўллайди [2.140]. Улардан бири графемали тасвирлар бўлиб, айнан Сарвари Тунденинг қарашлари билан ўхшаш.

Расм № 8

Юқорида таҳлил, тавсия қилинган усуллар албатта ўз самарасини беришини таъкидламоқчимиз. Хулоса қилиб айтиш мумкинки, янги сўзларни ёд олишда ёки уларни тил ўрганувчиларга ўргатишда ўқитувчидан креатив бўлиш талаб этилади. Ҳар бир мавзуга доир мнемоник материалларни тайёрлаш ва улардан тўғри фойдаланиш, тил ўрганувчиларнинг қизиқишини оширади ва тил билиш даражасини оширишга амалий хизмат қилади.

Адабиётлар:

1. Rahmonov Sh., Sattiboyev I. Soʻz yodlash sirlari. Istiqlol nuri. -T.: 2015.
2. H. Sperber. Mnemotechniken im Fremdsprachenerwerb – mit Schwerpunkt „Deutsch als Fremdsprache“. München: Iudicium Verlag. 1989.
3. S. Tünde. Mit Lerntechniken zum erfolgreichen Deutschlernen.
4. https://infourok.ru/konspekt_mnemotehnika_v_izuchenii_nemeckogo_yazyka-581707.htm
5. https://www.google.com/search?q=mnemotechniken_deutschlehrertagbcn1&rlz=1C1GGRV_enUZ783UZ783&oq=mnemotechniken_deutschlehrertagbcn1&aqs=chrome..69i57j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8

(Тақризчи: Т.Эгамбердиева – педагогика фанлари доктори, профессор).